

IVAN PETAR MARCHI-MARKIĆ¹: NJEGOVO DJELOVANJE I NJEGOVA OPORUKA.

Danica BOŽIĆ-BUŽANČIĆ
Split

UDK 929 I. P. Markić

Primljeno: 14. XII. 1998.

U ovom članku iznose se podaci o članovima obitelji Marchi iz Splita, a u prvom redu o Ivanu Petru (1663.-1733.). Govori se o Petrovim planovima za oslobođenje Južnih Slavena, a pogotovo naših krajeva od Turaka, i donosi se njegova oporuka. Među ostalim se donose i podaci o osnivanju utvrde i sela Maslinice na Šolti.

Obitelj Marchi-Markiće, kako je naziva njihov zet pjesnik Jerolim Kavanjin, doselila se iz Bola na o. Braču u Split, vjerojatno krajem XVI. stoljeća. Izgleda da je to uvijek bila ugledna građanska obitelj. U splitsko Veliko vijeće ušla je 1671. god.² Osim toga od Venecije su dobili titulu "conte", izgleda 1698. god.³ Konzervatori grada Rima god. 1728. potvrdili su Ivanu Petru Marchiju rimsko plemstvo diplomom u kojoj među ostalim piše: "Valja stoga jasno priznati da Dalmatinci i Splitsani Marchi imaju vrlo plemenito rodoslovlje, kako smo mi vrlo pouzdano utvrdili iz javnih i vjerodostojnih dokumenata. Po njima i po svjedocima dostojnim povjerenja pred nama je knez Ivan Petar potpuno dokazao jednako slavu svoje stare i plemenite obitelji, kao ures kreposti i sjaj rimskog plemstva u samoga

¹ Markić ih naziva Jerolim KAVANJIN u svom epu *Poviest vandelska Bogatstvo i uboštvo*. Zagreb, 1913, stih 151, str. 83. Tako autor pjesme kaže i za svoju ženu, sestru Ivana Petra Marchija:

"Ona i sestrom izašle su
od Markića vriedne kuće,
kripostima uzresle su,
bogoštovne i bojuće,
meu dobriem roditeljim
bratćom knezim učiteljim".

² Arsen DUPLANČIĆ. Regesta zapisnika splitskog Velikog vijeća, *Grada i prilozi za povijest Dalmacije*, 14. Split, 1998, zapis br. 37, str. 70-71.

³ Danica BOŽIĆ-BUŽANČIĆ. Inventar arhiva obitelji Ivana Petra Marchija osnivača Ilirske akademije u Splitu, *Prilozi i grada za povijest Dalmacije*, 10. Split, 1980, str. 100.

sebe.⁴ Vjerojatno je Marchiju priznavanje rimskog plemstva mnogo značilo i za njegove veze s vrlo uglednim ličnostima i carskim dvorovima, za postizanje ciljeva, koje je on sebi postavio, kao životni zadatak. Ivan Petar bio je najistaknutiji član ove obitelji. Rođen je u Splitu u travnju 1663.⁵ a umro je u Veneciji sam vjerojatno i pomalo napušten u ožujku 1733.⁶ god pa su ga nasljednici u borbi za njegovu imovinu proglasili čak sklerotičnim, iako je on najvjerojatnije bio samo duboko rastužen, zbog brojnih neuspjeha.

Doktorat je završio u Padovi 1680⁷. Obilazio je carske dvorove Europe, dopisivao se s najuglednijim ličnostima, a i on sam bio je vrlo poštovana osoba. Tražio je od moćnika sigurno razumijevanje i pomoć za ostvarenje svojih velikih zamisli, koje nije nikako mogao, a ni računao sam ostvariti. O tome ćemo još govoriti. Kupovao je u inozemstvu knjige i slao ih u domovinu (područje Splita), koja je bila njegov ideal i u Veneciji je boravio do smrti, da bi ostvario neku od svojih namjera što je vidljivo iz njegove oporuke, koju donosimo u prilogu.⁸

Jedno od najvažnijih djela, koja je uspio ostvariti jest osnivanje Hrvatske akademije (Academia Illyrica ilitivam slovinska ...).⁹ Sastajalište članova bilo je u župnom uredu stare splitske stolnice. Literarne akademije nikle su u Europi u XVIII. st. i to u intelektualnim krugovima. Na puk one nisu imale utjecaja. Nikle su po uzoru na rimsku "Arcadiu", koja je utemeljena u Rimu 1690.. Ona je bila slavljena i osporavana. Imala je brojne podružnice u Italiji, ali i izvan nje. Na njenom primjeru nikle su slične akademije i diljem Dalmacije. U istarskim gradićima, pa i u Ljubljani osnivane su razne akademije. Prva je na našim prostorima izgleda nikla ova u Splitu, i to krajem XVII. stoljeća.¹⁰

Njena svrha bila je, a nju i sam Marchi u svom djelu navodi: "Ne nahodim da se bolje može uzgojiti i lipje urešiti ovi jezik s izvrsnimi načini od besidenja; niti veće pruditi dušam virmikov i nevirmikov, nego s prinesenjem od dobrih i duhovnih knjiga iz inih jezikov u ovi naš slovinski."¹¹ To je napisao u vlastitom prijevodu djela isusovca Bouhoursa: "Misli karstjanske za svaki dan od miseca."¹² S francuskog jezika preveo je na talijanski "La politica

⁴ A. DUPLANČIĆ, Diploma o rimskom plemstvu Splićanina Ivana Petra Marchija, *Mogućnosti*, br. 1/3, 1998, str. 143 i dalje.

⁵ D. BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, nav. dj., str. 82. bilj. 16. Hrvoje MOROVIĆ, *Povijest biblioteka u gradu Splitu*, I, Zagreb, 1971. str. 131. kao godinu rođenja I. P. Marchija navodi 1657.. što pak odgovara godinama njegova života navedenim u smrtonjici, ali nažalost ne navodi odakle potječe taj podatak.

⁶ Iz potvrde matične knjige umrlih župne crkve sv. Ivana Krstitelja "in Bregola" u Veneciji doznajemo da je 25. ožujka 1733. god. konte Ivan Petar Marchi iz Splita u cca 75 godini života umro od "Diarea e Infiammazione nel Petto in giorni tredici". Liječnik mu je bio Casero. Dala ga je sahraniti gospoda Agostina Doria "con Capitulo". Muzej grada Splita, *Arhiv Martinis-Marchi*, sveščić, "Per Domina Anna Maria Brand- Alberti, Tutrice de Figliole et Elisabetta Cavagnini relitta Capogrosso contro Martinis", str. 30. Kuću u kojoj je stanovao Marchi u Veneciji držao je gosp. Bernardino Doria, al Ponte.

⁷ M. P. GHEZZO, *I Dalmati all'Università di Padova dagli atti dei gradi accademici 1601- 1800, Atti e memorie della Società dalmata di Storia di patria XXI*, Venezia 1994, str. 54.

⁸ Oporuka Ivana Petra Marchi AIS/III. u DASU (Državni arhiv u Splitu.)

⁹ Čiro ČIČIĆ-ŠAIN, *Ilirska akademija u Splitu, njeno vrijeme i sjedišta*, J. KAVANJIN, *Baštinicima, u redakciju Čira Čičić-Šaina*, Split, 1952, bilješka 3, str. 14.

¹⁰ D. BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, *Južna Hrvatska u europskom fiziokratskom pokretu*, Split, 1995, str. 8.

¹¹ D. S. KARAMAN, *Prva hrvatska akademija i gospodarsko društvo u Spljetu*, Split, 1899, str. 14.

¹² Venecija, 1704. Zagreb, 1728.

de Conquistadori, Venecija 1708. Šime Ljubić pripisuje mu djelo "Hvala svetih, ali govorenja zabilježena priko godišta". U rukopisu su se sačuvala :njegova razna djela, kao: " Uzdasí duše", pa poslovice i neke "Lirske pjesme", koje se prema H. Moroviću danas nalaze u Arhivu HAZU u Zagrebu.¹³

Po ugledu na ovu osnovana je u Dubrovniku slična akademija Najvjerojatnije se radi o " Akademiji ispraznijeh", osnovanoj oko 1690. god.¹⁴ On sam kaže da se osnivanjem akademije u Splitu potaklo Dubrovčane da osnuju sličnu akademiju, koja će raditi na jeziku "per travagliare sopra una lingua, delle più antiche, delle più famose, e delle più eleganti di universo".¹⁵

God. 1703. imala je Hrvatska (odnosno Ilirska) akademija dvanaest članova. Koliko se zna i pretpostavlja bili su to sljedeći: Franjo Kriton, tajnik, svećenik, kancelier nadbiskupa Cosmia, Jerolim Kavanjin, pjesnik i splitski odvjetnik, Ivan Dražić, Petar Macukat, isusovac Della Bella, autor trojezičnog rječnika,¹⁶ a možda i sam nadbiskup Cosmi, koji je našem narodu bio vrlo sklon i radio za našu dobrobit, vjerojatno i naš vrlo ugledni Ivan Paštrić, iako nije živio u Splitu, pa i drugi¹⁷. Oni su na svojim sastancima raspravljali u prozi i u stihovima o predloženim problemima, a posebno su pazili na upotrebu pravilnih izraza.¹⁸ Zaštitnik im je bio sv. Jerolim.¹⁹ Marchi je, kako je već rečeno, i sam prevodio na hrvatski jezik.

To je njegovo djelovanje na polju hrvatskog jezika, kojega je, vidljivo je, neizmjereno ljubio i štovao, pa i na polju književnosti prevodio. Kavanjin o tome ovako govori:

Ivan Petar vrl vetia
i govorniek priuredni,
ki u bistru glavu pria
svieh od kniga nauk vriedni,
i u naš jezik prini i pisa
misečnu svagdanju misa.²⁰

To nije ništa čudno jer je i prvi Marchi koji se doselio u Split, Nikola di Marchi prepisao osmerački dijaloški "Gospin plač" na hrvatskom jeziku, kakav je bio raširen po čitavom našem primorju. Pjevao se u crkvama i u pasionskim procesijama, uvijek kao dio obreda Velikog četvrtka, odnosno petka vjerojatno upravo za potrebe crkve sv. Mihovila, uz koju je bila njihova stambena kuća u gradu, sa zajedničkim južnim zidom.²¹

¹³ H. MOROVIĆ, *Povijest biblioteka u Splitu*, n. dj., str. 132.

¹⁴ D. BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Planovi I. P. Marchija za oslobodenje Južnih Slavena od Turaka, *Ivan Paštrić (1636 -1708), život, djelo i suvremenici*, Split, 1988, str. 122.

¹⁵ D. BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Inventar arhiva obitelji Ivana Petra Marchija osnivača Ilirske akademije u Splitu, *Izdanje Historijskog arhiva u Splitu*, sv. 10, Split, 1980, str. 83.

¹⁶ H. MOROVIĆ, *Povijest biblioteka u gradu Splitu*, n. dj., str. 133.

¹⁷ H. MOROVIĆ, *Povijest biblioteka u Splitu*, n. dj., str. 131.

¹⁸ D. BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, *Privatni i društveni život Splita u osamnaestom stoljeću*, Zagreb, 1982, str. 124.

¹⁹ Č. ČIČIN-ŠAIN, *Ilirska akademija u Splitu njeno vrijeme i sjedište*, Split, 1952, str. 13.

²⁰ J. KAVANJIN, n. dj., stih 152, str. 83.

²¹ D. BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Inventar arhiva obitelji Ivana Petra Marchija osnivača Ilirske akademije u Splitu, *Izdanje Historijskog arhiva u Splitu*, sv. 10, Split, 1980, str. 79 i 81.

Split je imao veliki broj visoko školovanih ljudi, pa Jerolim Kavanjin za Splitsane intelektualce piše:

Da, vazdakrat bi u Spljetu,
kuća prava od mudrosti,
i naš narod crkvi i svitu,
dava ljude od vridnosti,
koih slavim vrhu scine
nauke, sviete, dubočine.²²

Ivan Petar Marchi-Marki je začetnik dobrotvorne institucije Martinis Marchi za svoj grad, za Split. Njegova je zamisao bila, da bi isusovci²³ tu okupljali i podučavali siromašnu mušku djecu, a sestre uršulinke²⁴ siromašne djevojčice, naravno besplatno. Ivan Petar želio je u tu vrlo plemenitu svrhu uložiti ogromni dio imovine svoje vrlo bogate obitelji. Njegovi su nasljednici nastavili raditi na tom planu. On je ostvaren tek 1871. uz pomoć i Ivana de Marchija porijeklom Talijana, a tada stanovnika Splita. Tu su bili potpuno opskrbljeni siromašni starci i starice, te siromašna muška i ženska djeca školske dobi, sve besplatno. Tom je ustanovom upravljala Javna dobrotvornost, a nosila je ime Zavod Martinis-Marchi. Ustanova je djelovala do 1945. god., tj. do dolaska komunističke vlasti kod nas.²⁵ Vodile su je redovnice sv. Vinka Paulskog.

Ivan Petar i njegova braća krajem XVII. stoljeća obratili su se providuru Alvisu Mocenigu III. (1696.-1702.) da im se u uvali Maslinica na otoku Šolti dozvoli sagraditi kulu, a okolo nje selo sa crkvom. God. 1703. u svome pismu upućenom duždu providur Marin Zane obrazlaže tu molbu i zahtjev da se Marchijevima u investituru dodijeli 200 kampa zemlje. Dao im je potporu, jer je smatrao da će osnivanje naselja i dolazak novih kolona, koji bi ujedno bili i vojnici, biti korisno za zaštitu ljudi od gusara. Na osnovu te dukale od 25. kolovoza 1703. dao je dozvolu za izgradnju kule, sela i crkve, te investitura od 200 kampa zemlje ali uz uvjet da na to pristane i splitska komuna pod koju je Šolta potpadala.

---

²² J. KAVANJIN, n. dj., Nadglasje pjevanja šestog, str. 87. J. KAVANJIN, čiji su članovi obitelji doselili iz Italije 1600. godine, potpuno se pohrvatio i napisao citirano djelo *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 3, Zagreb, 1974.

²³ Zalaganjem nadbiskupa Stjepana Cosmija i biskupa Nikole Bijankovića 1703. dolazi u Split Ardelio della Bella i od tada se u ovom gradu polako razvija isusovački hospicij. Isusovci u početku nisu imali svoju kuću; ni stalne prihode. Dalmatinski su biskupi bili zadovoljni njihovim djelovanjem, pa su im pokušali osigurati novčanu pomoć države, što je rezultiralo odlukom vlade od 5. IX. 1716., kojom je određena novčana pomoć od 100 dukata za svakog misionara. Uskoro su im vlasti dale i redovite prihode. A. DUPLANČIĆ, *Regesta zapisnika splitskog Valikog vijeća*, n. dj. br. 91, str. 122.

²⁴ Red uršulinke nije nikada postojao u Splitu, a u vremenu o kojem je riječ bio je u Hrvatskoj samo u Varaždinu. (Na ovoj informaciji zahvaljujem prof. Teologije u Splitu dr. don Slavku Kovačiću.)

²⁵ O ovom vrlo vrijednom Zavodu nećemo dalje govoriti, jer ne spada u temu ovog članka, samo ćemo navesti dva djela, na osnovu kojih je djelovanje ovih institucija moguće proučiti: A. KUZMANIĆ, *Braća Ante, Franje, Petar Ergovac, Ivan Petar Marki, Braća Ante Otavij, Ivan Petar Martinis Marchi, Josip De Marki, Dobročinci splitski*, Zadar, 1871, n. dj. str., str. 20-56; Berislava VRAČIĆ i Alfonsa KOVAČIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskog s kućom maticom u Zagrebu 1845-1995. Martinis-Marchi 1875-1945*, Zagreb, 1998, str. 293-303.

Te iste 1703. godine Marchijevi su izrazili želju splitskom Velikom vijeću i zatražili da im se u Maslinici (Porto Olivetto detto Masliniza Inferiore) dade u najam 100 kampa zemlje uz uobičajenu nadoknadu od četiri solda za vreteno. Taj je dio otoka bio pust, neobrađen i bez straže, pa nije bio siguran od lopova niti su se mogli otkriti gusari, kada su dolazili pljačkati u Donje Selo, i odvoditi ljude u ropstvo.²⁶

Tako su na blagdan sv. Ivana Krstitelja 24. VI. 1696. Turci iz Ulcinja opljačkali Donje Selo na ovom istom otoku i odveli u ropstvo 64 osobe. Kada je providur Dolfin čuo tu vijest, poslao je svoju galiju i fuste koje su se nalazile u splitskoj luci, ali su gusari već odveli galiju u Ulcinj. Šolta je spadala pod splitsku komunu, i prihodi od nje bili su za splitsku komunu vrlo važni, a i obzirom na zarobljenike, jer su Šoltani bili splitski koloni. Vijeće je na sjednici od 8. VII. 1696. odlučilo zamoliti providura da poduzme što je moguće, kako bi se zarobljenici oslobodili. S tim u svezi pisat će i odvjetniku Giuseppeu Cucchiju, splitskom nunciju u Veneciji, da intervenira kod dužda.²⁷

Vijeće je 11. prosinca 1703. odobrilo molbu da se Marchijevima dodijeli zemlja za izgradnju spomenutog naselja, a providur je izdao terminaciju u siječnju 1704. godine²⁸ Tu u Maslinici sakupljali su se brodovi radi zaštite od gusara. Kula za obranu bila je visoka četiri kata. God. 1708. ova je obitelj sagradila i široko dvorište - *avliju*. Tako nazivaju vjerojatno četverokut koji je bio sastavljen od četiri zgrade, a u sredini se nalazilo dvorište, dok je voda bila ispod zapadnog krila zgrade i kule. Stanovnici to i danas nazivaju avlija. Nad glavnim vratima uklesan je njihov grb, a u avliji, je uklesan natpis na latinskom, koji na hrvatskom glasi: "Da bi brodarima kad doplove u Maslinicu bio sigurniji hram za vjeru, nalazište vode, za potrebe, iskopavši brdo, pošto su bili dovedeni doseljenici, uz ogromni trošak sagradiše (dvorac) knezovi (comes) Braća Marchi Godine Gospodnje 1708.". Kada su sve uredili, pozvali su Marchijevi nekoliko obitelji iz Zagore, svojih kolona, koji su i tu morali biti koloni, a u slučaju potrebe i vojnici. Tako su se doselile tri obitelji: Radman, Glavurtić i Dragičević iz Zaostroga. Dragičevići su izumrli, a doselila se obitelj Jurić iz Prugova.²⁹ To su bili koloni s njihovih posjeda u Dalmatinskoj zagori. Iz popisa njihovih arhivalija vidljivo je da je među kolone u Maslinici god. 1711. doselio i neki Lovretić iz Mostara.

S kolonima, koje su Marchijevi trebali naseliti na zemlju, kao i s drugim stanovnicima, smjeli su Marchijevi slobodno ugovarati dominikalne obaveze za terene i kuće, takve naravi kakve bi stranke smatrale pravednima. Svi oni koji su se trebali naseliti u Maslinici, morali su biti oslobođeni svih obaveza "*fazioni reali e personali*" za 12 godina, osim od onih kojih se nitko ne može osloboditi, a koje vlast naredi u važnim potrebama.³⁰ O ovom djelu govori i Jerolim Kavanjin, ali ga pripisuje samo bratu Juri iako su dozvolu dobila sva tri brata;

²⁶ A. DUPLANČIĆ, Regesta zapisnika splitskog Velikog vijeća, br. 71, str. 106.

²⁷ A. DUPLANČIĆ, Regesta zapisnika splitskog Velikog vijeća, br. 62, str. 97-98.

²⁸ A. DUPLANČIĆ, Regesta zapisnika splitskog Velikog vijeća, str. 105-106.

²⁹ I. RUBIĆ, Dvorac Martinis Marchi na Šolti, *Novo Doba*, 16. travnja 1927.

³⁰ D. BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Inventar arhiva obitelji Ivana Petra Marchija osnivača Ilirske akademije u Splitu, *Izdanje Historijskog arhiva u Splitu*, sv. 10, Split, 1980, str. 85-86.

Juraj turan, crkvu i selo
sgradi u podan od Suleta,
miestu i plavim priveselo,
er musarstva štiti ih kleta,
kriepi vodom, miesom drivke
srid pustošne njegda livke.³¹

Književnik Antun Matijašević Karamaneo godine 1717. opjevao je utvrđeni ljetnikovac braće Marchi u Maslici na Šolti. Spjev se nalazi u rukopisu u Arheološkom muzeju u Splitu. Pisan je latinskim jezikom.³²

Njegov naslov glasi: *Olivetum Villa in Insula Solynta Illustrisimorum D.D. Comitum Ioannes Petri, et Georgij Fratrum Marchis Patriciorum Spalatinorum Ab Antonio Caramanaeo Iuris Utriusque Doctor. Descripta, cum prefatione Ad Illustrissimum D.D. Bartholomaeum Abbatem Zenum MDCCXVII.*³³

Marchijevi su imali posjede i u drugim naseljima ovoga otoka. Ivan Petar je u svojoj ovdje priloženoj oporuci tražio od nasljednika, da svim njihovim kolonima s toga otoka oporoste dugove.

I Ivan, brat Ivana Petra, bio je plemenit čovjek, pa Kavanjin o njemu piše:
Ivan mlaji brat obiju,
svom dobrotom naš grad resi,
i u njem hoće da se siju
za baštinu od nebesi
zadužbine i almužtva
na braskoga korist društva.³⁴

Među njegovim vrijednim, ali manjim radovima, koji pokazuju širinu njegova znanja i sposobnosti, spomenut ćemo da je on poslao mjere i crteže Dioklecijanove palače u Splitu Fischeru von Erlachu, a crteže je na samom licu mjesta izradio slikar Vincenzo Paterni. Djelo nosi naslov "*Entwurf einer historischen Architectur*". Objavljeno je u prvoj polovici 18. stoljeća u Beču, Leipzigu i u Londonu.³⁵

Ivan Petar i njegova braća sudjelovali su u teškim i krvavim bitkama protiv Turaka kao dragovoljci i sobom su vodili ljude o svom trošku. To ga je upravo i potaklo na dva životna plana, u koja je uložio najveći dio obiteljski imovine i najveći dio svog životnog vijeka.

Prvi njegov plan, koji je daleko nadilazio njegove mogućnosti, bio je djelovanje na oslobođenju Južnih Slavena od Turaka. U taj plan su ulazile : Bugarska, Raška, Makedonija, Albanija, Bosna, Hercegovina, Slavonija i dio Dalmacije i Hrvatske. Za ostvarenje toga

---

³¹ J. KAVANJIN, n. dj., Pjevanje peto, stih 156, str. 84.

³² Cvito FISKOVIĆ, Stara hortikultura Visa, *Hortikultura*, br. 2, Split, 1964, str. 23.

³³ *Zbirka Caramanovih rukopisa u Arheološkom muzeju u Splitu.*

³⁴ ISTO djelo, pjevanje peto, stih 157, str. 84.

³⁵ Duško KEČKEMET, Crteži i grafike Dioklecijanove palače Fischera von Erlacha, *Peristil, Zbornik radova za povijest umjetnosti*, Zagreb, 1987, br. 30, str. 127.

plana Marchi je radio skoro cijelog svog života. Marchi ga je prepuštao papi Klementu XI (1700.-1721.), da ga svojom moći potakne i vodi, pišući breve.³⁶ Iako je bio vizionar, ipak je znao odmjeriti veličinu svojih zamisli, koje ni u kojem slučaju nije mogao sam ostvariti, ali je bio i preveliki sanjar. Znao je da to moraju pokušati samo vrhunske tada vladajuće ličnosti Europe.³⁷

Drugi Marchijev plan, kojega je u početku mislio ostvariti sam, bio je da od državnog fiska Austrije otkupi neki feud na području između turske granice i Jadranskog mora.

Prvi plan.

U Memorijalu pisanom u Veneciji god. 1727. Marchi obrazlaže razloge, koji su ga ponukali na oslobođenje slavenskih naroda. Karlovačkim mirom 1699. god. turska granica bila je blizu Splita, što je bilo vrlo opasno, nastavlja Marchi. Turci bi iz osvetoljubivosti mogli početi napadati i na mletačke posjede. Posebno je bilo značajno što su ti zarobljeni Slaveni davali turskoj državi najbolje vojnike - janjičare, i visoke funkcionare. To Marchi tvrdi i papi Klementu XI. u već navedenom pismu. Gubitkom ovih naroda Otomansko bi se carstvo poljuljalo. Najprije bi trebalo osvojiti Bosnu. Toj je tako zacrtanoj državi bio potreban vladar. Po njegovom bi mišljenju najbolje bilo da to bude Leopold vojvoda od Lorene, po ženi u najbližem srodstvu s francuskom kraljevskom kućom, a uz to i rođak austrijskom caru Karlu VI. Marchi preporučuje svog kandidata i svoj prvi plan, smatrajući da bi Leopold trebao ući u savez moćnih europskih država i dobiti od njih vojnu i financijsku pomoć da osvoji najprije Bosnu.

Inače je on bio s Leopoldom povezan i dolazio je k njemu. Nastavlja dalje s obrazlaganjem ovog istog plana šiteći ga od Austrije. Naime ako bi austrijski car prvi ušao u Bosnu, onda bi od ovoga plana trebalo odustati, a takve su nade postojale već u sljedećem ratu. Kada bi Austrija zauzela slavenske zemlje, o kojima je riječ, bile bi joj teret, jer bi tada bila suviše rasprostranjena, diplomatski govori Marchi. Eugen Savojski ušao je 1697. god. duboko u Bosnu, ali ga kršćani te zemlje nisu pomogli, a niti prihvatili s oduševljenjem. Područje Bosne graničilo je s Dalmacijom, pa je odatle dolazila stalna opasnost od turskih čarki i nadiranja. Raspravlja kako bi se taj teški problem moglo riješiti, pa nastavlja kada bi papa u Bosnu, koju Marchi već naziva kraljevinom, imenovao nekog vladara, izgradio bi tu više crkava, samostana, bolnica sjemeništa, bez ikakvih troškova. Čak bi papinska država imala od toga koristi, diplomatski govori Marchi da bi zagrijao papu za svoje djelo.

Najjači razlozi kojima je mislio pridobiti papu bilo je je širenje katoličke vjere i priličiv financijskih sredstava u papinu državu i uopće u papinu blagajnu. Radi ostvarenja ovog plana pohađao je Marchi dvorove raznih europskih vladara i potrošio veliki dio obiteljske imovine, da proširi civilizaciju u toj zemlji. U drugom Memorialu, kojega je izgovorio pred mletačkim Savjetom, kada se iz Beča vratio u Veneciju, vlasti je obavijestio o pripremanju

³⁶ U Državnom arhivu u Splitu čuva se dio arhiva obitelji Marchi, pod signaturom ROOM, ali nažalost nije do kraja sreden. Među ostalim tu se čuvaju dva jednaka rukopisna sveska naslovljena papi Klementu XI. 1716. god. To je osnovni izvor iz kojega doznajemo o životnim zamislima i djelovanju Ivana Petra Marchija.

³⁷ D. BOŽIĆ-BUŽANČIĆ: Planovi Ivana Petra Marchija za oslobođenje Južnih Slavena od Turaka, *Zbornik Ivan Paštrić (1636.- 1708.). Život, djelo i suvremenici*, Split, 1988, str. 123.

napada od strane Turaka uz pomoć pravoslavnih Morlaka. Vjerovao je da će Slaveni pravoslavne vjere slijediti vjeru svoga novog vladara, koji ih je oslobodio.

Tu novu državu htio je zaštititi od europskih država, koje bi je mogle pokušati zauzeti, ali i od carske Rusije. Posebno ističe Crnogorce, koji su bili iskreno odani Petru Velikome. Bojao se da bi taj mogao doći i do Mediterana.

Postojala je mogućnost, po njegovom mišljenju, da ti narodi jednom napadnu papinu državu, pa i sam Rim. Svakako je tu bilo i diplomacije, jer je Marchi inače bio naklonjen Petru Velikome, slavenskome vladaru, i kao borcu protiv Turaka (iako se, kako smo već rekli, bojao njegove prevlasti), koji su u to doba bili naši glavni neprijatelji. Isto je mišljenje imao i Kavanjin.

Za ostvarenje te zamišljene južnoslavenske države predlagao je Marchi papama Inocentu XI. (1691-1700) i sljedećem papi Klementu XI. čak i neku vrst financijske konstrukcije.³⁸

Marchija je posebno zaokupljala ova ideja oslobađanja južnoslavenskih naroda od Turaka. Za nju se zalagao sve do svoje smrti. Nju je izložio već 1708. u posveti djelu *“La politica de conquistadori”* princu Eugenu Savojskom. On ističe prinčeve vrline i hvali njegove slavne pretke. Budući da se Savojski dokazao kao vješt vojskovođa, Marchi ga poziva u sveti rat: Europa od njega očekuje da ponovno podigne kršćanski stijeg u Carigradu i Jeruzalemu. Savojski treba osloboditi Istok (*l' Oriente*), tj. Slavene od Turaka, a prijestolje tih zemalja bit će mu nagrada.³⁹

Drugi plan.

Drugi Marchijev plan, kojega je namjeravao sam ostvariti bio je otkup jednog feuda. God. 1708. krenuo je Marchi iz Splita u Rim gdje ga je primio spomenuti papa Klement XI. u audijenciju. Poslije toga je otišao u Beč da otkupi “teren od državnog fiska austrijskog”. Ponuden mu je kraj u kojem je živjelo slavensko stanovništvo dijelom pravoslavne vjere. Neki od tih feuda “*contee*” graničili su s Turskom, a nalazili su se u hrvatskim krajevima, koji su tada bili pod Austrijom. Pripremio je i koncept ugovora za posudbu novaca, kojega nije više imao dovoljno, a u kojem su naznačeni lokaliteti, odnosno područja, koja je htio kupiti, jednog ili više njih.⁴⁰ To su bili: “*La contea di Lika, e Corbavia con le loro appendici della Montagna, chiamata Velebich overo Morlaccia, che arrivano sino al mare Adriatico, Castello posto al mare, con Xernovizza, tra Segna e Buccari, con le pertinenze di Zabor, et altre signorie frà terra; overo nel Vinodol Superiore, le Contee sive signorie di Gvozdanski Gradetz, Sokoletz, Petrinia et altre*”.⁴¹ Dakle htio je kupiti terene na području Vojne krajine. Prema Marchijevom mišljenju tu bi se mogle izgraditi crkve, osnovati učilišta (*coleggi*) i sjemeništa, otvoriti škole, uvesti sposobne misionare, osnovati tiskare, naročito za duhovne knjige. Tako bi pravoslavni morlaci, videći blagost i dostojanstvo naše

³⁸ D. BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Planovi Ivana Petra Marchija, n. dj., str 123-128.

³⁹ A. DUPLANČIĆ, Diploma o rimskom plemstvu Splićanina Ivana Petra Marchija, *Mogućnosti*, 1/3, 1998, Split, str. 140.

⁴⁰ Zbog preciznosti zemljopisne nazive donosimo originalno, kako su zabilježeni u ispravi.

⁴¹ *ROAM* u Državnom arhivu u Splitu. Koncepti ugovora s vjerovnicima.

svete crkve, i privučeni željom civiliziranja, želeći školovati svoju djecu u katoličkim školama i sami prihvatili rimske obrede, koji su mnogo blaži i manje teški od njihovih pravoslavnih.⁴²

Sad je u Beču pri cesaru,
i u tom dvoru razum kaže,
i ond svoje kuće ima maru,
i ako moja vil ne laže,
doće briemen u prošašću
većom fajdom, novom čašću.⁴³

Marchi nije imao više dovoljno novaca, kako smo već spomenuli, pa je bio potišten zbog neuspjeha svoga plana. Pisao je o tome i austrijskom caru i molio ga za pomoć. Pokušavao je posuditi novac kod bečkih bogataša uz razne obaveze, ali nije uspio ni u čemu.⁴⁴ U međuvremenu pokušao je Marchi od zagrebačkog Kaptola kupiti grofoviju Metliku na granici Hrvatske i Slovenije, u ime svoje i svoje braće. Za nju je morao platiti 30.000 njemačkih florina. 30.000 u gotovom nije imao, pa je vlasniku posjeda zagrebačkom Kaptolu ostavio u zalag sljedeće obiteljske dragocjenosti: drago kamenje nazvano "zlatocvit"- krizolit, bodež s drškom od agate i koricama optočenim zlatom i srebrom, ukrašenim (pobijenim) dragim kamenjem, križ sa šest krizolita i prsten s golemim krizolitom, te još je dao 2.000 njemačkih florina u gotovini. God. 1712. dao je sve to na ime kapare. To je bilo ostavljeno u riznici zagrebačke stolnice, a za kupnju plemenitaškog posjeda Mettling u Kranjskoj, kako smo već rekli. Bio je već ušao i u posjed spomenute grofovije.. Ranije je taj posjed pripadao knezu Leichtenbergu, a tada je bio u posjedu zagrebačkog Kaptola. Zbog zaloga je nastala dugotrajna parnica koju su vodili Kaptol i obitelj Martinis-Marchi. Kaptol im je 1823. vraćao sav zalag, ali je Aleksandar Martinis-Marchi tražio i odgovarajuće kamate unatrag 100 godina..⁴⁵ Tako je obitelj Martinis-Marchi izgubila ovu grofoviju⁴⁶. Marchi spominje taj dug i u svojoj oporuci i ostavlja ga cijelom svom narodu, s tim da se upotrebi za apostolska djela u njegovoj "domovini", točnije u Splitu. To bi bili prihodi za spomenuti samostan uršulinki, a vjerojatno i za isusovački kolegij.⁴⁷

Njegovi su planovi bili preveliki, a odaziv relativno loš, ponavljamo da je ipak on bio vizionar, ali čovjek velikog znanja i vrlo plemenit, Zabilježena su još dva Marchijeva djela, o kojima vrlo malo znamo. D. S. Karaman o Marchiju među ostalim piše, da je kasnije proputovao dobar dio Europe, a namjera mu je bila presaditi u svoj rodni kraj plodove svog iskustva. Nastavlja da je Ivan Petar bio sklon austrijskom carskom dvoru, i da mu je učinio lijepih usluga, posebno idući u Rim i Napulj.⁴⁸ Svjedok u parnici Ante Cattonari govori da je Marchi koju godinu prije smrti pričao u Ve-

⁴² Navedeno pismo upućeno papi, I.13/r, Državni arhiv u Splitu, ROOM. M.

⁴³ J. KAVANJIN, n. dj., stih 154, str. 83.

⁴⁴ D. BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Planovi Ivana Petra Marchija, n. dj. str. 123-130.

⁴⁵ A. KUZMANIĆ, *Starim kolinom Dikličić. Dobročinci splitski*, Zadar 1871, str. 24-26.

⁴⁶ O tome ću uskoro više pisati.

⁴⁷ ZO. br. 549 (740) u Državnom arhivu u Splitu sign. AIS -3/7.

⁴⁸ D. S. KARAMAN, *Prva Hrvatska akademija i Gospodarstvo društvo u Spljetu*, Spljet 1899, str. 13.

neciji, da je otišao iz Splita predložiti duždu da dade podignuti tvrđavu u Trilju, ali Senat to nije prihvatio. Tu je Marchi mislio naseliti mjesne obitelji.⁴⁹

Prema sačuvanom inventaru sastavljenom poslije smrti Ivana Petra dobivamo uvid u njihove dvije kuće u Splitu, od kojih je jedna u gradu, uz nekadašnju crkvu sv. Mihovila, zapravo im je južni zid crkve, odnosno sjeverni zid ranijeg gostinca i crkve s prvim katom njihove kuće bio zajednički. Već u oporuci Ivana Petra navedeni su drugi i treći kat iste zgrade. Druga njihova jednokatna zgrada, koja je bila gospodarska, a ujedno i neka vrst kuće za odmor, bila je na Dobrome i naziva se kuća Martinis po njihovim nasljednicima, iako je postojala već u doba Ivana Petra. Na prostoru današnje Mihovilove širine imala je ova obitelj više nekretnina.

Biblioteka ove obitelji spada među vrjednije biblioteke toga vremena. Njezin najveći dio po ženskoj lozi i oporuci Ivana Petra naslijedila je bračka obitelj Martinis, koja od tada nosi prezime Martinis-Marchi, a kasnije je taj imetak, kako smo već rekli prešao na dobrotvorni legat Martinis-Marchi, pa na Javnu dobrotvornost. Sačuvana su dva popisa ove biblioteke. Prvi je izgleda iz 1694. Drugi je popis izvršen poslije smrti Ivana Petra kada je popisani inventar, njegove kuće u gradu i ljetnikovca na Dobrome, koje ovdje koristimo. U prvom popisu zabilježeno je 600 knjiga, a u drugome iz 1734., popisano je više od 900 knjiga. Ivan Petar, dok je živio u Veneciji, sakupio je lijepu biblioteku, a otuda su te knjige prenesene u Split. U međuvremenu je naslijedio i biblioteku svoga ujaka, trogirskoga biskupa Kuparića. Određeni broj knjiga je na hrvatskom jeziku. Bilo je tu raznovrsnih djela jer su Ivan Petar i cijela obitelj imali široku kulturu. Tu su bila djela klasika, pa djela iz matematike, retorike, filozofije, prava, povijesti, vojne teorije, medicine, religije, glazbe, beletristike itd. Inače knjige su bile pisane hrvatskim, latinskim, grčkim, talijanskim, francuskim, njemačkim, španjolskim i turskim jezikom.⁵⁰

Treba istaknuti da je u njihovim kućama veliki broj raznih slika. Imovina ove obitelji bila je ogromna, bavili su se i trgovinom, obrtima, imali su mlinove i stupe, uz dozvole vlasti i uz propisane obaveze. Iz inventara njihovog najvećim dijelom nestalog arhiva, zna se da je Ivan Petar negdje 1711. god. bio kupio u ime svoje i svoje braće osam dijelova jednog rudnika zlata u Češkoj, nazvanog sv. Jakov⁵¹. O njihovim ogromnim posjedima ne bismo dalje govorili. Potrebno je proučiti ostatke njihovog dragocjenog arhiva, a najbrojniji su oni u Muzeju grada Splita, jer je ova obitelj dala mnoge značajne ljude, a Ivan Petar služi posebno na čast hrvatskom narodu.

---

⁴⁹ D. BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Planovi Ivana Petra Marchija, n. dj., str. 131.

⁵⁰ H. MOROVIĆ, n. dj., str. 131 i dalje.

⁵¹ ISTO djelo kao i za bilješku 29, str. 86.

Pogovor

O plemiću Ivanu Petru Marchiju (1663.-1733.) ili kako ga njegov zet Jerolim Kavanjin, pjesnik, naziva, Markiću, već se pisalo. Ipak je trebalo sve dati na jednome mjestu uz novootkrivene činjenice. Njegov arhiv i arhiv njegove ugledne hrvatske obitelji najvećim je dijelom propao, pa su tim dragocjeniji podaci do kojih se do danas moglo doći.

Ivan Petar bio je vrlo ugledna, kulturna i bogata ličnost, europskih razmjera, koja služi na ponos hrvatskom narodu, ali je ujedno bio i vizionar. Potjecao je iz bogate i ugledne obitelji iz Bola na otoku Braču. On i njegova braća sagradili su utvrdu i selo Maslinicu na otoku Šolti, naselili ga stanovništvom, da bi to stanovništvo i mornare zaštitili od gusara.

Njegovo najveće djelo koje je ostvario je osnivanje Hrvatske (Ilirske) akademije krajem XVII stoljeća. To je izgleda bila prva literarna akademija u Dalmaciji. Njena je svrha bila pročišćavanje hrvatskog jezika i prevođenje stranih, naročito pobožnih djela.

Drugo djelo, kojemu je bio začetnik je osnivanje dobrotvornih zavoda u kojima bi se podučavala besplatno siromašna ženska i muška djeca. Zavod je osnovan tek u drugoj polovici XIX. stoljeća, a uz djecu bili su tu opskrbljeni siromašni starci i starice. Nosila je naslov Zavod Martinis-Marchi (njegovi nasljednici bili su njegovi nećaci Martinis). Ustanova je u Hrvatskoj djelovala do 1945., tj. do dolaska komunističke vlasti.

Zamislilo je jedan plan na međunarodnom. To je bilo oslobođenje svih južnih Slavena od turske vlasti, sa središtem u Bosni. Po njegovom mišljenju, na čelu toj novoj državi trebao je biti Leopold, vojvoda od Lorene. Iako je bio vizionar, bio je ipak svjestan da taj plan ne može sam ostvariti, nego ga je prepuštao papi Klementu XI.

Drugim planom htio je otkupiti dio Vojne Krajine od "državnog austrijskog fiska". Smatrao je da bi se tu mogle izgraditi crkve, osnovati učilišta, otvoriti škole i tiskare. Tako bi pravoslavni dio toga stanovništva kulturom i blagošću katoličke vjere, bio priveden u njeno krilo. Bilo je i drugih zamisli, ali je potrošio suviše novaca, a nije uspio dobiti novac na posudbu tamo gdje je tražio, pa su ti planovi propali. Biblioteka ove obitelji bila je vrlo bogata i raznolika, a u kući su osim drugoga, Marchijevi imali veliki broj slika. Inače bavili su se i trgovinom i zanatstvom.

U prilogu je donesena i njegova oporuka.

Oporuka Ivana Petra Marchi

Molto Reverendi Signori, Signori Colendissimi

Numero 549.

Numero 74o:

Per molti giusti riguardi hò risolto di scrivere l' accluso testamento di mia mano, specialmente, perche quando vado pellegrinando negli stranieri paesi non venga con malizia publicata la mia morte; acciò li pretendenti alla mia facultà ab intestato, ardiscono di porle le mani sopra la mia robba, e derelita casa. Hò piacere dunque che sappiano li miei signori Congionti che il mio testamento si ritrova nelle loro sacre mani in cui resta ordinata la Commissaria, e cura della mia robba, in persone dotate di probità, per tutte le occorrenze dè mortali, esclusive li Signori Congionti, si come vole la ragione perche resti adempita la mia pia ordinazione; che sara in ogni caso legalmente rilevata coll' apertura dell' accluso testamento si deve però custodire con ogni gelosia, come sacro deposito; et acciò che a niun non venga svelata la mia ultima volontà, la quale non ho voluto confidare ad alcun del Mondo; perche se fosse spiata potrebbero venire pregiudicate molte pie opere, e la medesima Congregazione dell' Oratorio; mentre io posso ad ogni ora, fino che vivo fare molti altri testamenti à mio piacere. In tanto li Signori miei Congionti averanno l' occasione, di pregare il Signor Iddio, che si degni di conservarmi sano; e di applicare con sincerità alli vantaggi della mia Casa; acciò che col raddrizzamento delli miei affari, e delle mie rendite, io possa tenere il modo di meglio beneficiarli nelli loro bisogni Atedendo dunque il celere aviso della ricevuta del presente geloso piego, mi raccomando alle loro sacre orazioni, e sono

Delle Signorie Vostre Molto Reverendo

Umilissimo, e Devotissimo servitore

Giovanni Pietro Marchi

Venezia li 2 Maggio 1731

Sono pregati di custodire bene la presente, assieme coll' accluso sigillato testamento.

Estratto per il Signor Zuanne Martinis

Omnia ad maiorem Dei gloriam

Nel nome di nostro Signore Giesù Christo Amen. L' anno della santissima Natività 1731: li due Maggio. Fatto, e scritto esendo in Venezia da me Conte Giovanni Pietro Marchi, quondam Signor Doimo, nelle Casa tenuta dal Signor Bernardino Doria, al ponte de' Corrazzeri, dove al presente io abito. (numero 74o-)

Restando avisati tutti li mortali non solamente dall' esempio giornaliero dell' umana caducità, ma ancora dalle sacre sentenze, che ci ammoniscono. “Omnes morimur et quasi aquae dilabimur in terram, que non revertuntur” Reg. c. 14,) (iz II . Knjige Kraljeva, gl. 14, red. 14) perciò il Nostro Divino Redentore ci comanda et ciò “estate parati, quia qu hora non putatis Filius hominis ueniet” (Mat. cap. 25) et il Santo Apostolo soggiunge. “ Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem Judicium (Hebr. c. 9, 27) ho deliberato di ordinare il mio presente testamento scritto di mia mano; perche se avvenisse,

che io muora senza discendenza, in questo mio travaglioso pellegrinaggio, e che in me debba estinguersi la Casa Marchi di Spalato, è giusto che resti provveduto alla facoltà della medesima, per evitare, anco le liti trà quelli, che pretendessero di poter la godere ab intestato.

Volendo io dunque disporre quello, ch'è mia libera, e risoluta volontà, che sia fatto doppo la mia morte delli miei beni, ora che per la Divina Grazia mi ritrovo sano di mente, e di corpo ancora; doppo una matura deliberazione et invocazione dello Spirito Santo, hò voluto di propria mano fare il mio presente testamento in scritto, per inviarlo à Spalato, ordinando come segue:

Primieramente raccomando l' anima mia all' Eterno Creatore, alla Beatissima Vergine Maria, mia, e della mia Casa glorissima Patrona e Protettrice, alli santi miei Protettori Giovanni Battista, et Evangelista, Pietro Apostolo, Domnio, Anastasio, Girolamo, Giuseppe, Francesco Xaverio, Filippo Neri, Marco Evangelista, all' Angelo mio Custode, et à tutta la Corte Celeste.

Lascio secondo la pratica di Spalato mia Patria alle mura di quella Città soldi cinque. Item ordino, che delli Signori miei Commissarij, et erede siano fate celebrare nella medesima Città, e Diocesi più presto che si potrà messe trè mille in suffraggio dell' anima mia, e delli defonti della Casa.

Avendo io conosciuto, per la lunga esperienza che tengo di questo mondo, che riuscirebbe di un grande profitto spirituale, e temporale, non solamente alla mia Patria, mà ancora alla Provincia, et al Publico servizio la fondazione nella medesima di un Colleggio della Compagnia di Giesù, e di un Monastero delle Monache Orsoline, per istruire li figliouli, e la gioventù dell' uno, e dell' altro sesso nella pietà e nelle discipline spettante rispettivamente ad essa, mi sono affaticato nell' ultima vacanza di quella sede Arciepiscopale di scrivere à molti Eccellentissimi Signori Cardinali acciò fosse promossò alla medesima un Prelato Dalmatino, amante del vero del vero bene di quella Patria, il quale di con zelo per la salvezza delle anime di essa e della Nazione potesse con facilità, e disinteressatezza promuovere l'una, e l' altra fondazione molto pia, et essendo stato prescelto alla predetta Metropolitana Chiesa Monsignor Illustrissimo Reverendissimo Kacich Vescovo di Traù, non hò mancato di eccitare la di lui Pietà, con una mia ossequiosa lettera (che si ritirerà registrata in casa mia) per il più celere provvedimento alle predette pie fondazioni, le quali quando egli tralasciasse di effettuare, ò che gli Spetabili Ordini della Città non si verassero di obbligarlo, facendo li ricorsi dovuti alle Sovrane Potestà per procurare l' adempimento di dette sante opere, facile perfezionarsi, senza incomodo, ò spesa de particolari, sicome si lege chiaramente spiegato in detta mia lettera, per il bene della mia cara Patria; ordino come segue:

Se il Spettabile Consiglio de' Nobili di Spalato, à cui appartiene la Chiesa, et il Monastero di Santa Maria, mancherà di conservarlo, e ristabilirlo per beneficio delle loro famiglie coll' introdurre nel medesimo le Monache Orsoline, le quali col loro santo istituto di erudire tutte le povere figliuole del paese, possono molto giovare alla Patria, et alla Nazione: ò pure non vogliano cedere detta Chiesa, e Monastero, per fondarvi un Collegio de' Padri Giesuitti, voglio et ordino che li Signori miei Commissarij, et erede legalmente ripetano da

Monsignor Illustrissimo e Reverendissimo Arcivescovo, la Casa Cupparea, la quale a' me, si per il fideicommisso de quondam Monsignore Don Giovanni Cuppareo Vescovo di Traù; si per la successione ab intestato nelli beni delli suoi fratelli, e miei Cij, di ragione appartiene; per piantarvi nella medesima le Monache Orsoline le quali col pio istituto d' istruire gratis tutte le tenere figlie che vogliono frequentare le loro scuole recarono un' inesplicabile frutto à tutto il paese.

Per provvedere poi di rendite, tanto dello Monastero delle Orsoline, quanto il Collegio delli Padri Gesuiti, ogni volta, che Monsignor Illustrissimo, e Reverendissimo Arcivescovo non rissolvesse di cedere il seminario, con tutti li proventi al medesimo spettanti, per fare una santa opera, infinitamente profitevole alla Patria, sicome la giustizia lo richiede; prego li Signori miei Commissarij, et il mio erede, di procurare l' elezione delli miei grossi crediti, che tengo in Germania contro li Sig. Reverendissimi Signori Canonici di Zagrabia, et altri miei debitori, alle spese della mia facoltà; e tutto quello che potrà ricavarsi per le vie di giustizia, ovvero con una giusta transazione, si dividerà in due parti, applicandone una per provvedere il sostentamento alle Monache Orsoline; e l' altra per il Collegio delli Padri Giesuiti, quando venisse fondato dalla pietà delli Signori di Spalato; con dichiarazione però, che se per l' iniquità de ' imortali, non potesse ricavarsi, se non poca summa di danaro dalli accennati miei crediti, che tengo nelli paesi stranieri, tuta principalmente resti appliata, per formare le rendite al Monastero delle Orsoline, incaricando l'anima di Monsignore Illustrissimo, e Reverendissimo Metropolita per questa pia fondazione, necessaria per la salute delle anime; essendo egli tenuto à provvedere la casa per il Seminario; et ogni volta che li Signori miei Commissarij, et erede non potessero riscuotere delli miei crediti nelli paesi stranieri, sicome incurio io medesimo ho incontrato molte difficoltà, resti nel suo vigore la mia ordinazione fatta à favore di tutta la Illirica Nazione, secondo che viene spiegato nelle scritte notificate alli medesimi Reverendissimi Signori Canonici di Zagrabia; acciò che dalla medesima Nazione à suo tempo siano provedute nella mia Patria le .... Apostoliche fondazioni. Et in tanto, quando che il Monastero delle Orsoline non potesse (per la negligenza di quelli, à quali appartiene la promozione di una si santa opera) stabilirsi, e provvedersi nelle sopraccennate maniere in beneficio della Patria, desiderò, che se gli dia principio nelle mie Casette prossime alla Chiesa della Madonna di Dobrich, e per al alimento gli assegno la Casa grande di molini ultima fabricata dalli quondam Signori miei Fratelli à Salona, nella quale resta compartecipe la Casa Bachich.

Item lascio, che del capitale di ducati due mille di buona valuta, che ancora mi resta in Zecca al Dazio del vino, ridotto alle due per cento; l' annuale censo sia impiegata per la dotazione, ò vestiaria delle povere zitelle, secondo ch' ebbe l' intenzione il quondam Signor mio fratello; appoggiando al pio impiego al Molto Reverendo Preposito dell' Oratorio, et alli Confratelli del Suffraggio della buona morte stabilito nella Chiesa di San Filippo Neri, senza che il mio erede ne tenga ingerenza.

Item lascio, et ordino, che alli capitali livellarij, che tiene la mia Casa in Dalmazia alli sei per cento, siano aggiunti de gli altri, che estraersi dalla mia facoltà, quanti bastino per il mantenimento coll' annuale censo, di due Capellanie, ovvero messe quotidiane una in Oliveto, l' altra nella Chiesa di Santa Maria in Spalato, per suffraggio delle anime dell'

defonti della mia Casa, e della mia, pregando di avere la cura per il provvedimento di dette due Capellanie li Reverendissimi Signori Procuratori del Venerabile Capitolo, et il Molto Reverendo Proposito dell' Oratorio di San Filippo, senza che ne tengano alcuna ingerenza li miei eredi; bensi l' obbligo di corrispondere ogn' anno ducati dodici di L.6:4 per ducato alli nominati esecutori di questo pio legato, cioè ducati quattro per cadauno, acciò che resti puntualmente adempito.

Item iure legati lascio la Casa de molini à Xarnovniza al Kavalier Signor Antonio Alberti, et alla Signora Elisabetta di lui sorella miei nipoti, così ancora i Ducati seicento cinquanta di questa moneta veneta, che nell' anno 1728, diedi à censo al Kavaliere Signor Antonio medesimo con tutti li livelli decorsi; da lui non pagati; con dichiarazione, che s' egli procurerà di collocare in matrimonio conveniente alla sua Casa la predetta Signora Elisabetta sua sorella, et assegnarli la sua dote col libero di lei contentamento; ò se la medesima volesse ritirarsi in Monastero, e la provvederà di tutto bisognevole al suo mantenimento, si com' è tenuto; tutto il predetto legato ceda in beneficio del medesimo Signor Cavaliere Antonio, o delli suoi discendenti in perpetuo, con la prelazione dè maschi., se ne averà.

Item iure legati lascio la Casa dè molini à Salona, nella quale sono compartecipi li Haglinovich alla Signora Elisabetta Cavagnini mia Dilettissima nipote, relicta del quondam Signor Nicolò Capogrosso, et alli suoi discendenti in perpetuo, con la prelazione dè maschi.

Item iure legati ordino, che siano donati li debiti, che tengono li coloni dell' Isola di Solta con la mia Casa, tanto quei di Oliveto, quanto delle altre quattro ville; acciò preghino Dio per il suffraggio deli defonti di esse, e per la prosperità, et incremento della Serrenissima Republica.

Erede poi universale di tutti li beni mobili, e stabili, ragioni, et azioni, alla mia Casa, et à me in qualunque modo aspetanti, ordino, et istituisco, uno delli figliuoli del Signor Giovanni Martinis Nobile della Brazza da Bol, e della Signora Vicenza Alberti sua moglie, e mia nipote, il quale sara scielto dalli medesimi Signori suoi Genitori, per portare anco il nome della Casa Marchi, à cui debbano succedere i suoi figli legittimi maschi, e di legittimo matrimonio procreati, con perpetuo fideicommisso nelli maschi primogeniti: e che mancando la di lui virile discendenza, succeda in detta primogenitura il più prossimo maschio che vi fosse detta medesima Casa Martinis; e quando si estinguessero tutti li mascholi di detta Casa, succeda il più prossimo maschio della Casa Capogrosso Cavagnini, e quando non vene fosse, venga il più prossimo maschio della Casa Alberti; così che ordinatamente, e con perpetuo fideicommisso debba conservarsi detta primogenitura col nome della Casa Marchi, e per beneficio della Patria, prima nel figlio, che sarà scielto dal Signor Giovanni Martinis, e dalla Signora Vicenza di lui Consorte, e nella di lui discendenza in perpetuo; e mancando tutti li maschi di detta Casa, vengano li Maschi della Casa Capogrosso Cavagnini, e non ritrovandosi di questi, succedano i maschi della Casa Alberti, se verra saranno; col perpetuo fideicommisso, di non poter mai alienare alcun fondo ne intaccare, per doti ò per qualunque altro titolo, e pretesto.

Ogni volta che il Signor Cavaliere Antonio Alberti sotto qualunque pretesto volesse opporsi à questa mia giusta ordinazione, in alcuna parte, resti privo del tutto del sopradetto legato da me lasciati, e resti estratto a rendere il dovuto conto dell'aministrazione della mia facultà, sopra le di lui fatte promesse, per alcuni anni lasciata alla di lui cura; non potendo impedire il testamento del quondam Signor Doimo Mio Padre, che io essendo l'ultimo della Casa, non disponga liberamente di tutta la facultà Marchi; tanto più, che io solo sono l'erede ab intestato, e per ogni altro titolo delli quondam Signori miei Fratelli, della quondam Signora Elisabetta nostra Madre, del quondam Signor Marino nostro Zio, il quale come Fratello del quondam Signor Doimo nostro Padre godeva la ragione dell'intera metà di essa facultà, et è morto doppo il nostro Genitore.

Ordino parimente, che sia per le via di Giustizia, e vinta la facultà Cupparea, à me solo di ragione spetante; dalli Signori Dinaricich, che l'anno usurpato nella mia lontananza dalla Patria, volendo che resti la medesima unita alla ordinata primogenitura con perpetuo fideicommisso; con questo però, che restino adempiti li pij legati, che lascio il quondam Signor Abbate Don Doimo Cuppareo mio zio.

Item iure legati lascio, che per una volta, tanto siano dati Ducati cento da L. 6:4 per ducato valuta di Dalmazia alli Reverendi Pretti del Oratorio di San Filippo di Spalato.

Item iure legati ordino, che delle due pianette di broccato, le quali ancora si ritrovano in Casa, una ne sia data alli Reverendi Padri Minori Osservanti della Beatissima Vergine di Paludi, e l'altra alli Reverendi Padri Minori Conventuali di San Francesco in borgo; et alli Padri di San Domenico la libreria lasciata dal quondam Monsignor Vescovo di Traù Don Giovanni Cuppareo.

Commissarij, et esecutori di questa mia testamentaria ordinazione instituisco, et ordino il Signor Giovanni Martinis da Bol, li Reverendi Signori Procuratori del Venerando Capitolo di Spalato, li Signori sindici di quella Magnifica Comunità, et il Molto Reverendo Proposito dell'Oratorio, dico dell'Oratorio di San Filippo; ad ogni uno delli quali siano contribuiti, per una volta solamente ducati vinti valuta di Dalmazia; quando però vorranno prestare l'assistenza, ne fare gl'inventarij dè mobili, stabili, ragioni et azioni della mia Casa, e facultà, e per l'adempimento della mia presente ordinazione, specialmente in quella parte che riguarda i pij legati.

Io Giovanni Pietro Marchi così ordino, dispongo, voglio, et attesto di mano propria; dovendo valere la presente mia ordinazione, ogni volta che dovesse mancare nella mia persona la discendenza della mia Casa; e con riserva di aggiungere, e disporre anco altrimenti sino che vivo, in qualunque paese, che mi ritrovi, à mio arbitrio. In tanto per giusti riguardi ho scritto e sottoscritto di mia propria mano il presente premeditato, e maturamente ordinato mio testamento, et ultima volontà. Amen, et Deo gratias.⁵²

Adi 13 Aprile 1733

⁵² Oporuku je djelomice u prijevodu objavio prof. Ante KUZMANIĆ, *Starim kolinom Dikličić u djelu Braća Ante, Frane, Petar Ergovac, Ivan Petar Marki, Braća Ante, Otavij, Ivan Petar Martinis-Marki, Josip De Marki, Dobročinci Splitski*, Zadar, 1871, str. 20-24. Original se čuva u Državnom arhivu u Splitu u zbirci oporuka. *Sign. AIS- 3/7.*

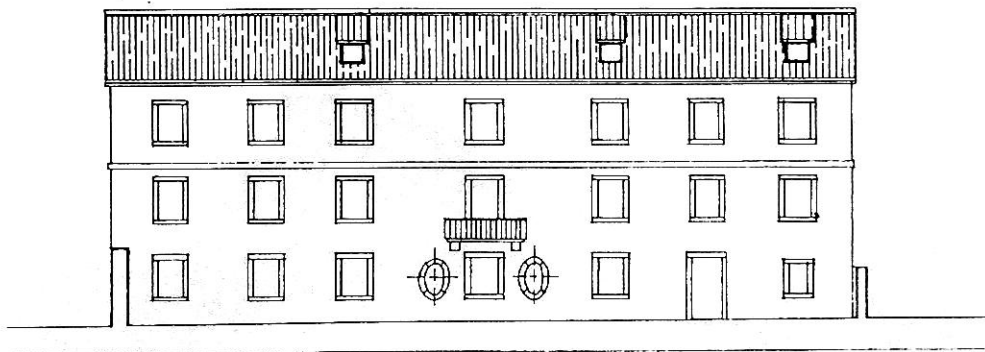
Štante la morte seguita dal Signor Testatore fù apperto presente Testamento ad istanza del Padre Don Luca Terzjich Proposito della Congregazione di San Filippo Neri nel Palazzo Pretorio, alla presenza dell' Illustrissimo Signor Conte e Capitano e d' ordine suo da me Pietro Mistruzzi Cancelliere al Civile letto, e publicato, alla presenza delli Signori Doimo Buccareo Aquila, e Marco Maroli, Testimonij.⁵³

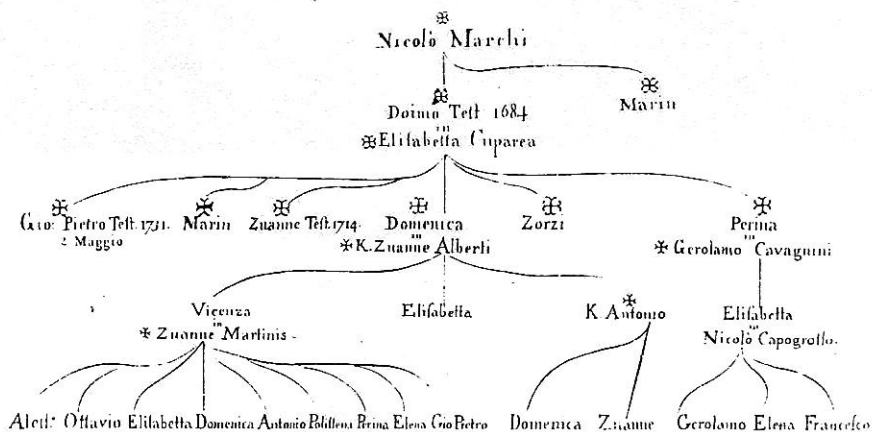
⁵³ Oporuka je prepisana točno prema originalu, bez obzira na eventualne neispravnost.

Stojna kuća obitelji Marchi, Split, Mihovilova širina.

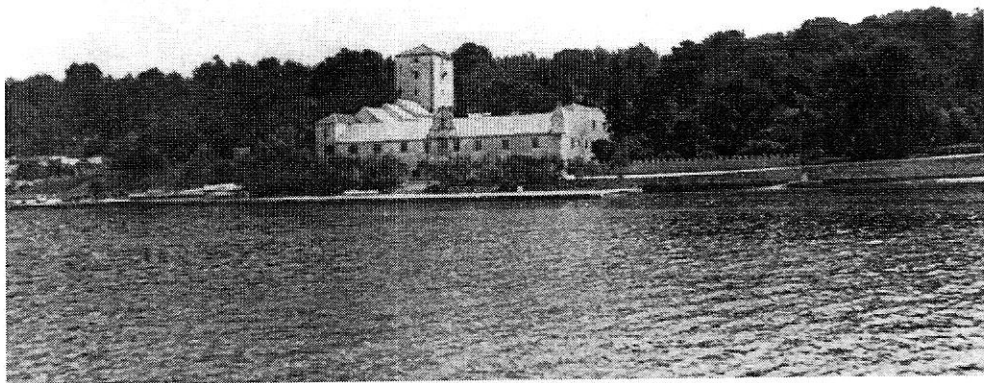
Gospodarska kuća, ljetnikovac obitelji Martinis-Marchi, Split, uz Svačićevu ulicu. Smatra se izvornim samo srednji dio prizemlja i prvog kata.

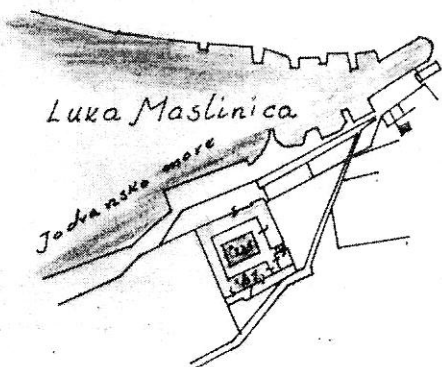
Geneološko stablo obitelji Marchi

Crkvice sv. Nikole, Maslinica na o. Šolti.

Dvorac s kulom, Maslinica na o. Šolti.

Katastarski plan uvale Maslinica na otoku Šolti sa situacijom dvorca Martinis-Marchi.

Danica Božić-Bužančić: JOHN PETER MARCHI-MARKIĆ

Summary

The article discloses facts concerning the members of the Marchi family from Split, first of all, concerning John Peter (1663-1733). The author discusses Peter's plans for liberating the South Slavs, especially the liberation of the Dalmatia region from the Turks. The author reproduces his last testament. Among other things the author relates the facts pertaining to the founding of the fortress and the village of Maslinica on the island of Šolta.